

Наталія Савчук,

м. Умань

МОТИВАЦІЙНО ЗВ'ЯЗАНІ СЛОВА ЯК ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ АВТОРА

Вивчення лексичних одиниць з позиції їх мотивованості проводилося в межах різних лінгвістичних дисциплін (етимології, ономасіології, словотворення). З розвитком функціонального напрямку в лінгвістиці актуальним відносно до проблеми мотивованості слова стало питання про роль мовної особистості у встановленні мотиваційних зв'язків між лексичними одиницями мови. Насправді, з функціональної позиції, зв'язок, що встановлюються між лексичними одиницями в мовній практиці, набуває більшого значення, ніж реальне генетичне споріднення.

Неможливість ігнорування цього аспекту привернула увагу дослідників до тих галузей лексичної системи мови, які раніше належали до периферійних: *синхронний словотвір* (М.Н. Янценецька), *народна етимологія* (Т.А. Грідіна), *паронімія і парономазія* (В.М. Ніконов). Комплексну розробку проблеми мотивованості лексичних одиниць з позиції мовної свідомості отримала в межах *теорії мотивації* (О.І. Блінова, Н.Д. Голєв, Т.А. Демешкіна, В.Г. Наумов, Н.Г. Нестерова, Е.А. Шенделєва та ін.).

Функціональний аспект теорії мотивації розглядався в монографії та низці статей О.І. Блінової [2]. Була складена типологія функцій мотиваційно зв'язаних слів (далі – МЗС), співвідносних з основними функціями мови: комунікативної, емоційно-експресивної, естетичної. При цьому була відзначена поліфункціональність МЗС, універсальність їх ролі в тексті. Мотивація розглядалася як основа для створення низки стилістичних прийомів на матеріалі художньої та публіцистичної мови. Особливу увагу було приділено дослідженню індивідуально-авторської мотивації [1].

У низці праць, присвячених дослідженню художнього тексту в аспекті лінгвостилістики, комунікативної лінгвістики, теорії перекладу, МЗС згадуються під іншою назвою (етимологічна фігура – А.В. Федоров, М.Ю. Лотман, паронімічна атракція – В.П. Григор'єв, В.М. Ніконов) або розглядаються поряд з іншими стилістичними засобами (Н.С. Болотнова, І. А. Пушкарьова).

Як зазначає О.І. Блінова, мотиваційна тріада включає три ключових терміни мотівології: вмотивованість слова, мотиваційно зв'язані слова та внутрішню форму слова, кожен з яких отримав досить повну інтерпретацію в мотівології [4].

У мотівології під *вмотивованістю* слова розуміється структурно-семантична властивість слова, що дає змогу усвідомити взаємозумовленість його значення (семеми) і звучання (лексеми) на основі співвідносності з мовною або немовною дійсністю. В ієрархії властивостей слова вмотивованість займає провідне місце, визначаючи залежність від неї таких властивостей лексичних одиниць, як ізоморфність, ідіоматичність, метафоричність, образність, інтенсивність, експресивність, оцінність, синонімічність, антонімічність [3, с. 34–40]. З вмотивованістю пов'язані всі види лінгвокультурологічних характеристик метафоричних одиниць: уособлення, антропоморфізм, артефактоморфізм, зооморфізм, фітоморфізм, фонорморфізм, натуроморфізм.

При цьому О.І. Блінова підкреслює, що *вмотивованість* як властивість слова володіє такими особливими засобами вираження, як *мотиваційно зв'язані слова* (далі – МЗС) і *внутрішня форма слова* (далі – ВФС). Реалізація МЗС здійснюється в безмежній безлічі текстів у межах усіх наявних форм мови і їх стильових різновидів [3, с. 34–40, 57–71, 120–148]: у літературній мові і т. ін.

Мотиваційно зв'язані слова виконують в текстах велику кількість функцій. У комунікативній сфері мови налічується 16 функцій (текстоутворююча, системоутворююча, метамовна, характеризуюча, апелятивна та ін. [3, с. 34–40, с. 147], в естетичній сфері мови – 6 функцій

(створення образності тексту, звукових і зримих образів, вираження ключових слів, стрижневих засобів поетичного тексту [3, с. 34–40, с. 148]. Інший засіб вираження *вмотивованості* – ВФС – потребує додаткового пояснення, оскільки це поняття має різні трактування у працях окремих дослідників. О.І. Блінова, слідом за О.О. Потебнею і В.В. Виноградовим, які запропонували концепцію ВФС з її синхронним підходом, семасіологічним аспектом аналізу, із зумовленістю ВФС вмотивованістю лексичної одиниці, починаючи з перших праць і закінчуючи останніми, запропонувала наступне визначення ВФС – морфо-семантична структура слова, що виражає взаємозумовленість його звучання і значення [3, с. 8].

Ще два поняття, які потребують уточнення – *поетичний текст* й *індивідуальний стиль автора*.

Поетичний текст – це особлива форма комунікації, яка відображає певну модель світу, представлену відповідно до естетичної концепції автора. У поетичному тексті базисні, універсальні мовні моделі набувають специфічних рис, зумовлені, насамперед, індивідуально-авторським світосприйняттям.

У цілому читач поетичного твору інтуїтивно уявляє собі індивідуальний стиль автора, а тому йому вдається відрізнити його від індивідуального стилю іншого автора. Аналіз наукових праць з цієї проблематики демонструє те, що в більшості випадків дослідники, у тому числі філологи й лінгвісти, призводять опис ідіостилю авторів через подання загальної оцінки типу «документальність, ораторство, монументальність», або через перерахування кількох загальних особливостей творчості (наприклад, лейтмотиви автора), в кращому випадку – через опис декількох улюблених і розглянутих окремо образно-експресивних форм, художніх прийомів (наприклад, особливості метафор автора або використання ним алюзій).

Таким чином, аналіз ідіостилю в аспекті теорії мотивації передбачає не лише виявлення мотиваційних прийомів, але і дослідження їх художніх функцій, узагальнення яких дозволяє скласти картину індивідуального художнього стилю. Заключним етапом дослідження, що доводить

неповторність та індивідуальність авторського підходу до використання художнього потенціалу мотивації, є етап порівняльного аналізу.

У підсумку зазначимо, що:

1. Вмотивованість – це структурно-семантична властивість слова, що дає змогу усвідомити взаємозумовленість його значення (семема) і звучання (лексема) на основі співвідносності з мовною або немовною дійсністю. При цьому вмотивованість як властивість слова володіє такими особливими засобами вираження, як мотиваційно зв'язані слова і внутрішня форма слова. У центрі уваги опинилися мотиваційно зв'язані слова, які реалізують, як правило, системно-творчу функцію мови, забезпечують цілісність його словесного каркаса (О.І. Блінова).

2. Поетичний текст – це особлива форма комунікації, яка відображає певну модель світу, представлену відповідно до естетичної концепції автора

3. Індивідуальний стиль автора – це «специфічні мовні особливості певного носія мови» (В.А. Виноградов), які відіграють особливу роль в поезії, де принциповим є співвідношення загальних й індивідуальних стильових характеристик; це – «авторська манера» й «індивідуальний почерк письменника» (В.С. Модестов).

Література

1. Блінова О.И. Индивидуально-авторская мотивация слов / О.И. Блінова // Слово в системных отношениях на разных уровнях языка: Всероссийская лингвистическая научная конференция (13–17 ноября 1995 г.): тезисы докладов. – Екатеринбург, 1995. – С. 7–8.
2. Блінова О.И. Мотивационная «одежда» стилистических фигур / О.И. Блінова // Вестник ТГПУ. Сер.: Гуманитарные науки (филология). – Томск, 1998. – Вып. 6. – С. 3–5.
3. Блінова О.И. Мотивология и её аспекты / О.И. Блінова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: КРАСАНД, 2010. – 304 с.

4. Блинова О.И. Об одном феномене антропологической лингвистики / О.И. Блинова // Современные образовательные стратегии и духовное развитие личности. Серия Язык в социально-культурном пространстве. – Томск, 1996. – С. 8–13.